

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за присъждане на образователната и научна
степен „Доктор”

*Тема: Стресът при учителите по физическо възпитание
и влиянието му върху педагогическата дейност*

Докторант: Надежда Борисова Костова

Рецензент: Проф. Давид Велчев Давидов, ДН

I. Актуалност на темата.

Стресът е постоянен спътник на човешкото ежедневие. Все по-интензивното обществено-икономическо развитие, създавайки повече удобства и по-добри условия за живот, увеличава напрежението в учебната, професионална и битова дейност, което неизбежно води до риск за най-съкровена човешка ценност – **здравето**. Затова научното разкриване същността на стресогенното въздействие е перманентно актуален проблем. Многобройни са изследванията на професионалния стрес при различните трудови заетости. Ограничени са, обаче проучванията на стреса при учителската професия и най-вече при учителите по физическо възпитание и спорт. Ето защо самата ориентация на докторантката Надежда Костова и нейният научен ръководител доц. Иванка Тошева, към тема по този социално значим проблем, заслужава поздравление.

II. Реализация предмета на изследването.

Преди всичко отбелязвам, че рецензираният труд е представен с прецизна логика на изложението. Това съдейства морфологията на мисълта да придобие по-ясни, релефни характеристики. Нито веднъж не

ми се наложи да препрочитам някой пасаж или изречение за да разбера смисъла на изказаното съждение.

Теоретичното проучване е мащабно и извършено компетентно. Обсъдени са голям брой източници, като 52% от тях са публикувани през последните 10-15 години. Амбицията на докторантката да разкрие по-пълно семантиката на понятието стрес и неговата голяма социална значимост води до постигане на завидна дълбочина.

Надежда Костова характеризира стреса като закономерен физиологичен, психологически и социален феномен. Той възниква в сложното взаимодействие на индивида със средата и има важно значение за неговата реализация. Много ясно са разграничени стресът и дистресът. Подчертано е положителното влияние на стресогенното въздействие върху адаптационните възможности на организма и личността. Като дразнител, предизвикващ приспособителна реакция, стресът е разгледан като предпоставка за физическа и интелектуална активност и като поведение насочено към постигане на по-голяма рационалност при новите, променени условия. Този аспект на стреса е малко изследван, затова безспорна заслуга на докторантката е, че го поставя на дневен ред за бъдещи изследвания.

Просторно се разкрива специфичната същност на професионалния стрес при учителите, определяне на неговите елементи и източници, както и методологията за справяне със стреса.

Сполучливо е обосновано значението на физическото и психично здраве за превенцията и справянето със стреса. Убедително е мотивирана незаменимостта на учебния предмет физическо възпитание и спорт в това отношение. Като безспорен аргумент за това се посочва формирането на потребност от двигателна активност още от ранна възраст.

В цялата теоретична част докторантката държи умело обединителната нишка между мненията на различните автори, формулира ясно работната хипотеза, целта и задачите на предстоящото изследване.

Процедурната част на темата е разработена с вещина. Задълбоченият анализ на литературните източници дава възможност на докторантката да конструира представа за предстоящото изследване. Практическата реализация на тази представа налага изясняване на основните измерения и проявления на стресогенното въздействие при учителите по физическо възпитание и спорт. За целта тя разработва теоретичен модел. Моделът определя не само комплексността, логиката и общия път на изследването, но и етапите, подходите, които водят до решаване на задачите и постигането на целта. Освен това той отразява връзката между елементите и се явява основа на структурата на изследователския процес.

Емпиричните данни за зависимите променливи величини са установени чрез утвърдени в науката подходи. Основен метод на изследване е анкетата. Разработени са пет анкетни карти осигуряващи информация за източниците и възприетия стрес, стратегиите за справяне със стреса, професионалното изчерпване / бърнаут / и удовлетвореността от педагогическата дейност. Анкетите са сполучливо адаптирани към предмета и обекта на изследване след нарочно проведено пилотно изследване.

Същинската част на картите е построена съгласно класическия АЙТЕМ-МОДЕЛ. Всички айтеми са дефинирани еднозначно и целят количествено измерване на единствен латентен признак. Формулировките семантично са насочени към по-голяма вероятност за даване на правилен отговор и по-малка възможност за налучкване на отговора. В случаите когато един и същи признак се измерва с

различни айтеми е проявен стремеж за запазване на тяхната относителна, локална независимост. Добрата конструкция на въпросниците, както и инструктивните указания за отговор на формулираните айтеми със сигурност провокира съзнателно и съпричастно участие на изследваните в експеримента.

В проведените изследвания Н. Колева получава голямо количество информация. В задоволително степен тя аргументира постигането на целта и решаването на поставените задачи. Заслужава да се отбележи стремежът на докторантката да характеризира попълно явленията, процесите и тенденциите съдържащи се в количествените данни, да направи правдоподобни обобщения, заключения и изводи.

Анализът е придружен с графично представяне на резултатите. Това е напълно оправдано, тъй като по този начин количествените данни се представят в уплътнен вид, което позволява да се открие типичното, важното за обективното състояние на наблюдаваните явления.

В емпиричния анализ докторанката съпоставя получените резултати от изследването с хипотезата, целта и задачите. Това дава възможност за открояване на значимите различия между изследваните показатели, групи и варианти. Тази характеристика на наблюдаваните явления служи като основа за установяване на причинно-следствените връзки и взаимодействия между тях. Като доказателства при този анализ сполучливо се използват различните статистически параметри.

В отделни случаи Н. Костова „напуска сферата” на количествените величини и търси аргументи в експертността, нормативните документи и изследванията на други автори.

Направените обобщения, изводи и препоръки произтичат от проведеното изследване. Авторефератът отразява основните

положения на дисертационния труд. Представени са копия от три публикации, които представляват идеални части от труда.

IV. По-съществени приноси на дисертационния труд са:

1. Проучени са значителни по обем литературни източници по темата.
2. Проведен е добре подготвен и организиран констативен експеримент.
3. Разработен е стрес-профил на учителя по физическо възпитание и спорт.
4. Характеризирани са източниците на стрес при учителите по физическо възпитание и спорт. Уточнено е тяхното специфично проявление при различните групи изследвани лица, както и влиянието на стресогенното въздействие върху педагогическата дейност.
5. Установена е корелационната зависимост между източниците и справянето със стреса. Обосновано е приоритетното прилагане на определени стратегии за справяне със стреса
6. Разкрити са перспективи за бъдещи изследвания по темата.

З а к л ю ч е н и е

Обсъжданият дисертационен труд отговаря на изискванията на Правилника за придобиване на научни степени в НСА „В. Левски“. Той съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват принос към теорията и практиката. Чрез неговото разработване докторантката показва, че има задълбочени

теоретични знания и способности за самостоятелни научни изследвания.

Предлагам, с убеденост, на уважаемото жури да присъди на Надежда Борисова Костова образователната и научна степен „Доктор”

София, 01.06.2016.

Проф. Давид Давидов, ДН